

# En klimatsmart framtid



**GRÖN LIBERAL POLITIK**

# Innehåll

<b>Klimatsmarta transporter</b>	<b>2</b>	<b>Renässans för naturvården!</b>	<b>15</b>
Fossilfritt på vägarna .....	2	Biologisk mångfald .....	15
Flyget måste stå för sina klimatkostnader ....	3	Skogen .....	15
Tåg är klimatsmart.....	3	Hav och vatten .....	15
Mer gods på sjön .....	4	Miljöföroreningar, kemikalier och avfall .....	16
Framtidens transporter .....	4	Liberala förslag.....	17
Liberala förslag.....	5	<b>Bra mat – för både människa och miljö</b>	<b>18</b>
<b>Klimatsmart och stabilt energisystem</b>	<b>7</b>	Jordbrukets miljöpåverkan .....	18
Fungerande energimarknader .....	7	Köttproduktionens klimatpåverkan måste minska .....	19
Gärna förnybar energi .....	8	Hållbart fiske .....	19
Värmeproduktion .....	8	Minska matavfallet .....	19
Vattenkraft – kronan i svensk energimix.....	8	Liberala förslag .....	20
Kärnkraft för klimatets skull .....	9	<b>Hållbara städer</b>	<b>21</b>
Energieffektivisering.....	9	Stadens transporter .....	21
Forskning och utveckling .....	10	Smartare bostäder.....	22
Liberala förslag.....	11	Stadens gröna lungor .....	22
<b>Cirkulär ekonomi</b>	<b>12</b>	Liberala gröna förslag .....	23
Cirkulär ekonomi .....	12		
Stärk konsumentens makt och möjligheter till aktiva val .....	12		
Mer att vinna på att återvinna.....	13		
Liberala förslag.....	14		

# Inledning

Miljöförstöring och klimathot påverkar förutsättningarna för allt liv på jorden och stannar inte vid nationsgränser. Professor Johan Rockström beskriver utvecklingen: ”På bara några årtionden har vi gått från att vara en liten värld på en stor planet, till att idag vara en stor värld på en liten planet”. Samtidigt finns det hopp om lösningar bland annat i form av ny teknik och politiska överenskommelser.

Globala problem måste få globala lösningar och klimatavtalet från Paris är ett viktigt steg på vägen. Staterna ska nu leva upp till avtalets mål. Sverige ligger långt fram internationellt sett när det gäller miljö- och klimatarbete, något vi kan dra nytta av och göra till en konkurrensfördel. I Sverige har Miljömålsberedningen tagit fram ett antal viktiga klimatpolitiska mål som sju partier, däribland Liberalerna, har enats om. Liberalerna vill att Sverige ska vara en pådrivande kraft inom EU och i det globala miljö- och klimatarbetet. Ett land som visar ledarskap och förenar välbefinnande och tillväxt med ansvar för miljö och klimat.

Vi tror på människans förmåga att lösa problem. Vetenskap, teknikutveckling och tillväxt ger utvecklingskraft och lösningar på dagens miljö- och klimatproblem. Digitaliseringen och delningsökonomi banar väg för nya konsumtionsmönster och beteenden. Liberal miljö- och klimatpolitik handlar därför om ansvarstagande utifrån kunskap och marknadsekonomiska principer. Marknadsekonomi, inte politiker eller förbudspolitik, driver fram smarta hållbara lösningar. Politikens roll är att ge marknaden långsiktiga spelregler och incitament.

Liberalerna utgår från försiktighetsprincipen och principen om att förorenaren ska betala. Vi vill använda generella och teknikneutrala ekonomiska styrmedel, som koldioxidskatt och handel med utsläppsrätter. Vi fokuserar på områden där klimat- och miljöanpassningar gör mest nytta som transport, energi, industri samt jord- och skogsbruket.

Vi vill se mer av grön skatteväxling – på riktigt – vilket innebär att vi vill sänka skatten på jobb men höja miljö- och klimatpåverkande skatter och avgifter. Vi vill undvika kortsiktiga subventioner och administrativt krångliga stöd. Den bästa miljö- och klimatpolitiken är inte den som har högst budgetanslag. Istället står Liberalerna för en smart, grön politik som framförallt syns i skattetablellerna och där den som smutsar ner får betala mer.

Allt fler människor vill genom medvetna val minska sin egen klimatpåverkan och att vara miljö- och klimatmedveten är för många en del av en livsstil. Vi välkomnar den positiva utveckling som bör underlättas än mer. Konsumenten ska kunna göra aktiva och informerade val. Vi vill förenkla för människor att ta ansvar utan att detaljstyra deras vardagsliv.

”Nudging” kan främja hållbar konsumtion utan att begränsa människors valfrihet. ”Nudging” handlar om att indirekt leda människor i en önskvärd riktning, utan att använda varken morot eller piska. ”Att placera frukten i ögonhöjd är en nudge, att förbjuda skräpmat är det inte” enligt Harvardprofessorn Cass Sunstein. Snabbmatskedjan Max introducerade information om produktens koldioxidutsläpp på alla sina hamburgare och såg en ökning av försäljningen med 16 % av hamburgare med lägre än genomsnittlig koldioxidpåverkan. Matavfallet minskade med nästan 20 procent när ett antal norska hotellrestauranger minskade tallrikens storlek. Enkla åtgärder kan bidra till förändrat beteenden i en positiv riktning men vi ser samtidigt som liberaler en risk med att klåfingriga politiker anser sig veta bäst.

Liberalernas Miljö- och klimatgrupp presenterar nedan en rad liberala förslag för att värna vår miljö och minska klimatpåverkan. Vi inser med ödmjukhet att klimatet kräver mer av oss alla och Liberalerna kommer därför fortsatt utveckla en grön liberal politik.

# Klimatsmarta transporter

Utsläppen från transporter, både nationellt och internationellt, måste sänkas radikalt. Målet är en fossiloberoende fordonsflotta till 2030 och fordon som drivs av fossila bränslen måste fasas ut. Alla transportslag måste stå för sina klimatkostnader. För att uppfylla klimatavtalet från Paris krävs att subventioner till fossila bränslen tas bort. Det innebär att dagens skattereduktioner till fossilt bränsle successivt måste avskaffas. Vi menar att användningen av fossilt bränsle ska beskattas mer likvärdigt oavsett användningsområde.

En ökad elektrifiering av transportsektorn är centralt och här krävs mer forskning och utveckling. Det behövs mer av elbilar och laddhybrider på vägarna. Biodrivmedel bör användas där det görs mest nytta, till exempel inom flyg och tyngre transporter. För att minska användningen av fossil bränslen anser vi att bränslen avsett för tunga vägtransporter, flyg och sjöfart ska omfattas av ett reduktionspliktsystem med krav på drivmedelsleverantörer att leverera en viss andel biodrivmedel och viss klimatprestanda per år.

## FOSSILFRITT PÅ VÄGARNA

Fler miljöbilar istället för fossila bilar behövs. Kraven för miljöbilar ska förenklas, förtydligas men också skärpas. Bilar som drivs med fossilt bränsle ska inte klassas som miljöbilar. Fler elbilar och olika former av laddhybrider på vägarna är en viktig del av lösningen. Mycket kan lösas av marknadskrafterna men det är rimligt att skattemedel används för att stimulera utbyggnad av en laddinfrastruktur till exempel för att öka möjligheterna till att åka längre sträckor med elbil.

Miljöbilar ska gynnas i förhållande till fossilbilar. Miljözoner bör införas i fler städer där endast miljöbilar får köra. Inom vissa områden ska endast fossilfria fordon tillåtas. Det är positivt att fler avstår från att äga egen bil för att istället till exempel nyttja bilpooler. Bilpooler och smart korttidshyra av miljöbilar bör främjas på kommunal nivå genom förbättrade och förenklade regler, till exempel genom attraktiv parkering.

Bilåkandet måste minska framförallt där kollektivtrafiken är väl utbyggd. Därför vill vi kraftigt begränsa reseavdraget där det finns en fungerande kollektivtrafik i förhållande till de delar av landet där människor på ett helt annat sätt är beroende av bilen. Vi vill pröva vägavgifter på motorvägssträckor där det finns särskilt goda kollektivtrafikalternativ. Miljöbilar ska kunna undantas från vägavgifterna. Utifrån principen att förorenaren ska betala är det rimligt att bensinskatten höjts och att bränsleskatten indexeras.

Vi vill uppmuntra till att fler väljer miljöbil vid köp av ny bil. Det behövs tydlig och bra konsumentinformation om till exempel bilens utsläpp och vi ser gärna klimatmärkningen för bilar mer liknar energimärkningen för vitvaror. Liberalerna står inte bakom ett bonus-malussystem vid köp av ny bil då det är orimligt att skattemedel läggs på en subvention för att man köper en bil. Vi vill istället höja skatten på bilar med negativ klimatpåverkan. Liberalerna förordar därför en omvänd miljöbilsbonus vilket betyder att bilar som inte är miljöbilar får en förhöjd fordonsskatt. Vidare ska förmånsvärdet av bilar som inte är miljöbilar höjas. Höjt förmånsvärde innebär att individens beskattningsbara inkomst ökar. Statliga myndigheters inköp av personbilar och lätta lastbilar ska redan idag vara miljöbilar men måste också gälla i praktiken. Även kommuners inköp av nya bilar bör vara miljöbilar.

Tunga transporter måste allt mer flyttas över till sjöfart och järnväg. Längre och tyngre fordon kan frakta mer gods per lastbil och måste tillåtas för att minska utsläppen samtidigt som effektiviteten och lönsamheten ökar.

Användningen av fossila bränslen måste minska även inom den tunga transporterna. Det önskvärda är en ökad elektrifiering vilket kräver forskning och utveckling. För att allt mer styra bort från det fossila anser vi tunga transporter ska omfattas av ett reduktionspliktsystem med krav på drivmedelsleverantörer att leverera en viss andel biodrivmedel och viss klimatprestanda per år.

## **FLYGET MÅSTE STÅ FÖR SINA KLIMATKOSTNADER**

Svenskarna reser allt mer vilket i grunden är positivt. Framförallt ökar utrikesresorna. Liberalerna vill inte förhindra resandet i sig utan vill fokusera på att minimera de negativa konsekvenserna resandet har för klimatet.

Idag är flyget skattebefriat men ingår i EU:s handelssystem för utsläppsrätter. Systemet med utsläppsrätter fungerar dock inte tillräckligt effektivt eftersom utsläppsrätterna blivit för många. Överskottet på utsläppsrätter leder till för låga priser och bristande klimatstyrning. Sverige måste aktivt driva på för att effektivisera systemet med utsläppsrätter. Samtidigt konstateras att flyget idag inte står för sina klimatkostnader. I enlighet med klimatavtalet från Paris står vi fast vid principen att successivt ta bort subventioner till fossilt bränsle vilket också omfattar flyget.

Flyget ska liksom andra transportslag självfallet stå för sina klimatkostnader. Sverige ska driva på för en europeisk flygskatt och att flyget internationellt ska betala för sina klimatkostnader. Biodrivmedel bör användas där det görs mest nytta, till exempel inom flyg. Det pågår ett positivt arbete med att få in mer biodrivmedel inom flyget. Stora bolag som KLM och United Airlines ökar användande av biodrivmedel. Vi vill gå i samma riktning. Flyget bör omfattas av ett reduktionspliktsystem med krav på drivmedelsleverantörer att leverera en viss andel biodrivmedel och viss klimatprestanda per år. Vidare vill vi prova differentierade landningsavgifter utifrån hur mycket biobränsle som används vid flygningar. Sverige har sedan snart tjugo år differentierat landningsavgifterna utifrån kväveoxid och buller och samma system bör prövas för att öka användningen av biodrivmedel. För att öka konsumenternas information och kunskap om flygets klimatpåverkan vill vi införa en obligatorisk klimatdeklaration i reklam och vid bokning av flygresor.

## **TÅG ÄR KLIMATSMART**

Om fler väljer tåg istället för flyg eller bil kan utsläppen minska. Järnvägen ska prioriteras i fråga om underhåll men det behövs också nyinvesteringar i kompletterande stråk och nya spår för att lösa upp flaskhalsar och öka effektiviteten. Det finns många exempel på sträckor där mindre åtgärder kan ge ökade transportmöjligheter och betydlig klimatnytta.

Mer gods behöver flyttas över från väg till järnväg och incitamenten för detta behöver öka. Till exempel måste tiden tåg står still för att invänta mötande tåg minska. Det kan handla om fler mötesstationer, dubbelspår och ett möjliggörande av flygande möten. Vi vill också öka kapaciteten på landets järnvägar genom längre och bredare tåg som därmed kan ta mer gods.

Infrastrukturinvesteringar är kostsamma och många gånger läggs de på framtiden på grund av bristande resurser. Till skillnad mot motorvägsinvesteringar uppstår det mesta av nyttan med järnvägar först när hela sträckan är färdigbyggd. Det är därför viktigt att koppla dessa investeringar till stadsutveckling och helst inte dela in dem i små etapper. Vi menar att det är viktigt att se över alternativa finansieringsmetoder som är att föredra framför att skjuta upp vissa angelägna klimatsmarta investeringar på framtiden. Därför är vi positiva till mer av offentlig-privat samverkan, s.k. OPS-lösningar om det innebär att kostnaderna för infrastrukturen långsiktigt hålls nere.

Kollektivtrafiken behöver byggas ut i hela landet där det finns tillräckligt befolkningsunderlag. Lagstiftningen behöver utvecklas så att infrastrukturskatter och värdeåterföring vid exploatering kan användas för investeringar i ny infrastruktur.

## MER GODS PÅ SJÖN

Ur klimatsynpunkt är det bra att transportera stora godsflöden på vatten i förhållande till t.ex. väg. Godstrafik till sjöss ska därför välkomnas. Vi ser positivt på möjligheten för den nya generationens stora containerskepp att anläggas i framförallt Göteborgs hamn, Nordens största hamn. Inlands- och närsjöfarten måste också utvecklas. Till sjöss finns ledig transportkapacitet som måste utnyttjas istället för att tusentals lastbilar kör genom landets mest tätbefolkade områden. Därutöver är det viktigt att det finns en fungerande infrastruktur, i form av järnvägar och vägar, kopplade till hamnarna. Mer av godset i hamnarna måste lastats om till godståg istället för till lastbilar och här krävs investeringar i järnvägen på ett antal centrala sträckor.

Sjöfarten måste också minska användningen av fossila bränslen. I enlighet med klimatavtalet från Paris måste subventioner till fossila bränslen bort. Det innebär att dagens skattereduktioner till fossilt bränsle inom sjöfarten successivt måste avskaffas. Sverige måste internationellt driva på för att sjöfarten också ska betala för sina klimatkostnader

Även sjöfarten, framförallt de kortare turerna, är allt mer redo för en ökad elektrifiering. För att allt mer styra bort från det fossila anser vi att sjöfarten bör omfattas av ett reduktionspliktsystem med krav på drivmedelsleverantörer att leverera en viss andel biodrivmedel och viss klimatprestanda per år.

Svavelutsläppen har minskat efter att EU:s svaveldirektiv införts men nu är de stora utmaningarna utsläpp av kväveoxid och partiklar. Vi ser här behovet av ytterligare miljödifferiering kombinerat med ökade kostnader, såsom höjd farledsavgift, för de fartyg som inte uppfyller vissa skarpa miljökrav.

## FRAMTIDENS TRANSPORTER

Utvecklingen inom transportsektorn går framåt i en rasande takt. Nya klimatsmarta transportslag introduceras runt om i världen. Teknikutvecklingen är snabb och vi behöver beakta framtidsmöjligheterna innan vi bygger fast oss i gårdagens teknik.

Fler fordon kan i allt högre grad bli självkörande, autonoma. Förarlösa tåg finns redan. Utvecklingen för bilar har kommit långt och kan innebära stora förändringar för väginfrastruktur och stadsplanering. Regelverk och lagstiftning måste utvecklas i samma takt så att inte teknikskiftet bromsas upp. Infrastruktur måste uppdateras så att denna kan kommunicera med de autonoma fordonen. Elvägar testas i dag, även i Sverige.

## KLIMATSMARTA TRANSPORTER LIBERALA FÖRSLAG

1. Beroendet av fossila bränslen måste brytas och alla transportslag måste stå för sina klimatkostnader. Skatterabatter till fossilt bränsle ska successivt avskaffas och användningen av fossilt bränsle ska beskattas mer likvärdigt oavsett användningsområde.
2. Biodrivmedel ska användas där det gör mest nytta, till exempel inom flyg och tyngre transporter. Bränslen avsett för tunga vägtransporter, flyg och sjöfart ska omfattas av ett reduktionspliktsystem med krav på drivmedelsleverantörer att leverera en viss andel biodrivmedel och viss klimatprestanda per år.
3. Förorenaren ska betala och handel med utsläppsätter är ett viktigt styrmedel. Sverige måste aktivt driva på för att effektivisera och förbättra systemet med utsläppsätter på EU-nivå.
4. Fler elbilar och olika former av laddhybrider kräver bättre laddmöjligheter. Utbyggnaden av laddinfrastruktur ska främjas.
5. Kraven för miljöbilar ska förenklas och förtydligas och skärpas. Bilar som drivs med fossilt bränslen ska inte klassas som miljöbilar. Miljözoner bör införas i fler städer och inom vissa områden ska endast fossilfria fordon tillåtas. Bilpooler och smart kortidshyra av miljöbilar bör främjas på kommunal nivå.
6. Bilåkandet behöver minska, framförallt där kollektivtrafiken är väl utbyggd. Reseavdraget för bilåkande ska kraftigt begränsas där det finns en fungerande kollektivtrafik. Vägavgifter på motorvägssträckor där det finns särskilt goda kollektivtrafikalternativ bör prövas, miljöbilar ska kunna undantas.
7. Klimatmärkningen för bilar måste förbättras och mer likna energimärkningen för vitvaror. En omvänd miljöbilsbonus införs vilket innebär höjd fordonsskatt för bilar som inte är miljöbilar. Förmånsvärdet av bilar som inte är miljöbilar höjs. Statliga myndigheters inköp av personbilar och lätta lastbilar ska redan idag vara miljöbilar men måste också gälla i praktiken. Även kommuners inköp av nya bilar bör vara miljöbilar.
8. Liberalerna har sagt nej till regeringens föreslagna flygskatt. Flyget ska liksom andra transportslag självfallet stå för sina klimatkostnader. Sverige ska driva på för en europeisk flygskatt och att flyget internationellt ska betala för sina klimatkostnader. Ett system med differentierade landningsavgifter utifrån hur mycket biobränsle som används vid flygningar bör införas. För att öka konsumenternas information och kunskap om flygets klimatpåverkan införs en obligatorisk klimatdeklaration i reklam och vid bokning av flygresor.
9. Om fler väljer tåg istället för flyg eller bil kan utsläppen minska. Incitamenten för att flytta över mer gods från väg till järnväg måste öka. Järnvägen behöver prioriteras i fråga om underhåll men också nyinvesteringar. Klimatsmarta infrastrukturinvesteringar bör inte skjutas på framtiden och alternativa finansieringsmetoder som mer av offentlig-privat samverkan, s.k. OPS-lösningar bör prövas. Kollektivtrafiken behöver byggas ut. Lagstiftningen behöver utvecklas så att infrastrukturskatter och värdeåterföring vid exploatering kan användas för investeringar i ny infrastruktur.



10. Incitamenten för att flytta över mer gods till sjöfarten måste öka. Nya generationens stora containerskepp ska kunna anläggas i Sverige. Inlands- och närsjöfarten måste utvecklas.
11. Sjöfarten ska liksom andra transportslag stå för sina klimatkostnader vilket Sverige måste driva internationellt. Elektrifiering av sjöfarten, framförallt de kortare turerna, bör öka. Sjöfartens utsläpp av kväveoxid och partiklar måste minska. Det behövs ytterligare miljödifferiering kombinerat med ökade kostnader, såsom höjd farledsavgift, för de fartyg som inte uppfyller miljökraven.
12. Teknikutvecklingen inom transportområdet går snabbt. Framtidsmöjligheterna måste beaktas innan vi bygger fast oss i gårdagens teknik. Regelverk och lagstiftning måste utvecklas i takt med utvecklingen.



# Klimatsmart och stabilt energisystem

Tack vare vattenkraften, kärnkraften och investeringar i förnybar el har Sverige en säker, effektiv elproduktion med konkurrenskraftiga priser och med små utsläpp av växthusgaser. Detta klimatsmarta och stabila energisystem vill Liberalerna värna och utveckla. Vårt fokus ligger på att minska energisystemets utsläpp – både i Sverige och i vårt närområde. Vi håller oss neutrala mellan olika energislag – så länge de är fossilfria.

## FUNGERANDE ENERGIMARKNADER

Vi vill ha väl fungerande el- och energimarknader som driver på teknisk utveckling och kostnadseffektiva lösningar. Onödiga särregleringar och subventioner som gynnar vissa energislag snedvrider konkurrensen. Vi vill istället ge likvärdiga villkor för koldioxidfria kraftslag. Det är därför som Liberalerna vill avskaffa elcertifikatsystemet. Det finns betydligt större klimatvinster att göra genom att värna vårt klimatsmarta energisystem och satsa på åtgärder inom de sektorer som har höga klimatutsläpp, som transportsektorn, processindustrin och jordbruket. Samhällsekonomiskt är det betydligt billigare att bestraffa det som ska bort snarare än att subventionera det som ska in.

Elproduktion i EU ingår i det gemensamma utsläppshandelssystemet EU-ETS. Systemet med utsläppsrätter fungerar dock inte tillräckligt effektivt. Överskottet på utsläppsrätter leder till för låga priser och bristande klimatstyrning. Sverige måste aktivt driva på för att effektivisera och skärpa systemet med utsläppsrätter. Vi konstaterar dessvärre att ökade subventioner till förnybar el i Sverige och andra EU-länder leder till att priset på utsläppsrätter sjunker och att lönsamheten för kolkraft därmed ökar. Subventioner kan alltså få konsekvensen att omställningen bort från fossil elproduktion försvåras och försenas.

Det behövs en mer likvärdig beskattning inom energisektorn och en liberalisering av energipolitiken som sätter klimathänsyn, långsiktiga spelregler, och konkurrensneutrala villkor i första rummet. Liberalerna var det första partiet att driva frågan om avskaffad effektskatt på kärnkraft och vi välkomnar därför att effektskatten fasas ut. Att fastighetsskatten på vattenkraft sänks är också bra.

Vi vill stärka konsumentens ställning på elmarknaden och konsumentens möjlighet att reagera på elpriset. Utvecklingen mot en ökad andel variabel förnybar elproduktion innebär att elpriserna i framtiden kommer att fluktuera mer än idag. På en fungerande elmarknad måste därför konsumenterna få möjlighet att reagera på priset och genom eget beteende eller automatiserade lösningar kunna skydda sig mot kortsiktiga prisökningar. En flexibel efterfrågesida skulle också aktivt kunna hjälpa elsystemet vid ansträngda effektsituationer. I dag saknas sådana incitament, dels för att elprisets andel av den totala elkostnaden är låg, dels för att nättariffer och elmätare inte stödjer ett aktivt kunddeltagande. Timdebitering underlättar möjligheten att reagera på ökad effektbelastning.

Det finns stora fördelar med att öka sammankopplingen av elnäten i Norden och Europa. Sammantaget leder det till lägre kostnader och bättre miljöprestanda. Genom export av fossilfri el till våra EU-grannar kan vi medverka till klimatomställningen. För att de ekonomiska och miljömässiga nyttorna ska realiseras måste utbyggnaden av elproduktion och överföringskapacitet gå hand i hand. För att Sverige ska kunna exportera el måste det också finnas någon som kan och vill importera. Här behövs strategier och samverkan med berörda länder.

Genom vår fossilfria elexport bidrar vi samtidigt till våra grannars energisäkerhet och minskar deras beroende av osäkra energileverantörer. I tider av ökad konflikt i vårt närområde där bland annat gasleveranser används som politiskt påtryckningsmedel behövs en trygg energiförsörjning på europeisk nivå. Europas beroende av rysk gas måste minska och Sverige måste agera inom EU för att stoppa gasledningen Nordstream II.

## GÄRNA FÖRNYBAR ENERGI

Liberalerna välkomnar all form av fossilfri elproduktion men utbyggnaden ska drivas på av marknaden och byggas när den behövs och där den behövs. Förnybar energi ska vara ett medel för att uppnå billig och miljövänlig elproduktion och inte vara ett mål i sig själv.

Liberalerna välkomnar ny teknik och det pågår en snabb teknisk utveckling på energiområdet liksom utvecklingen av nya tjänster och affärsmodeller. Det finns en stor efterfrågan och potential att fortsätta bygga ut energi från sol, vind, vatten och vågkraft. Vi ser gärna olika regelförenklingar för att underlätta utvecklingen.

Det är positivt att allt fler privatpersoner och offentliga aktörer och företag väljer solenergi. Vi vill förenkla reglerna för småskalig elproduktion t.ex. installationen av solpaneler. Solpaneler på privata villatak ska i princip kunna sättas upp utan bygglov. Vi ser gärna ett särskilt solROT-avdrag för privatpersoner vilket ska omfatta installation av solpaneler även vid nybyggnation. Samtidigt måste dagens investeringsstöd för solceller avskaffas eftersom det istället för att främja utbyggnaden av solenergi, stoppar upp det genom långa väntetider och krånglig administration.

Allt fler fastighetsägare, inklusive offentliga verksamheter, väljer småskalig elproduktion i form av solpaneler på tak. En del fastighetsägare har flera fastigheter och vi anser att energiskatten i dessa fall ska beräknas utifrån anläggning och inte utifrån juridisk person förutsatt att elen som produceras också konsumeras på samma punkt. Det innebär att el som inte skickas ut på elnätet ska vara skattefri.

## VÄRMEPRODUKTION

Det finns allt för mycket värme som går till spillo men det finns goda exempel på värmeåtervinning. Det handlar om att fjärrvärmebolaget köper överskottsvärme från till exempel större datacenter, industrier och livsmedelsbutiker för uppvärmning.

Biogas framställs i många kommunala reningsverk, inom jordbruket och i andra rötningsanläggningar. Allt fler kommuner återvinner matavfall som kan användas för framställning av biogas. Uppgraderad gas ger bäst nytta som insatsvara till förnyelsebara produkter inom kemiindustrin. För små biogasanläggningar utan koppling till gasnätet är värme och elproduktion ett bra alternativ då biogas som fordonsbränsle har visat sig inte klara konkurrensen mot andra bränslen utan omfattande subventioner.

Energiåtervinning av avfall är en viktig energikälla i många fjärrvärmenät men innehållet i soporna är ibland till stor del fossil plast. Målet bör vara att fjärrvärmen inte ska baseras på fossila källor med undantag från spillvärme från vissa kemiska processer. Det är viktigt att avfallets återanvändning och materialåtervinning av fraktioner förbättras.

Andelen fossila bränslen i värmeproduktionen har minskat över tid och utgör nu runt sex procent. De fossila bränslen som fortfarande används i Stockholm, Västerås, Göteborg och Malmö/Lund behöver fasas ut så snart som möjligt för att nå nollutsläpp av klimatgaser.

## VATTENKRAFT – KRONAN I SVENSK ENERGIMIX

Vattenkraften spelar en mycket viktig roll för svensk energiförsörjning, nu och i framtiden. Vattenkraften ska utvecklas genom effektiviseringar som inte skadar miljön ytterligare samtidigt som outbyggda vattendrag inte exploateras. De fyra nationalälvarna ska fredas från utbyggnad, liksom övriga i lag skyddade vattendrag samt bäckar, åar och andra mindre vattendrag.

Det är bra att fastighetsskatten på vattenkraft sänks eftersom det behövs effektiviseringar och nya investeringar. Vi ser dock med oro på att stora subventioner ska läggas på nya förnybara energikäl-

lor. Subventionerna är dyra, snedvrider konkurrensen och slår mot vattenkraftens och kärnkraftens lönsamhet.

Vattenkraftverken ska leva upp till dagens miljöregler, bland annat EU:s direktiv på området, och kraftverken ska så långt möjligt ta ett större miljöansvar. I samband med att anläggningar moderniserats finns det anledning att ställa krav så att exempelvis skadorna för vandrande fisk minimeras. Åtgärder för biologisk mångfald i vattendrag är viktiga även för sportfiske och turism och därmed den lokala utvecklingen av samhällen.

Åtgärder för att miljöanpassa vattenkraften bör ske långsiktigt och insatser bör prioriteras där störst potential finns för att med relativt begränsade åtgärder uppnå stor miljönytta. Regelverket för nya tillståndsprövningar för vattenverksamheter ska vara flexibelt så att befintliga småskaliga vattenkraftsutövare ska kunna lägga sina resurser på effektiva miljöförbättrande åtgärder i stället för administrativa kostnader för tillståndsprövningen. Målet är att all vattenverksamhet har tillstånd enligt Miljöbalken men det är många gånger orimligt att storskalig och småskalig vattenkraft prövas efter samma mall. Förslaget om att vattenkraftsbolagen bör bygga upp en fond för miljöanpassning av småskalig vattenkraft bör prövas.

## KÄRNKRAFT FÖR KLIMATETS SKULL

Kärnkraften står för en central del av Sveriges elproduktion. Den är leveranssäker och klimatsmart. Även FN:s klimatpanel lyfter fram kärnkraften för att minska världens utsläpp. När vi lyfter fram kärnkraften är det inte för kärnkraftens skull utan för klimatets och Sveriges elförsörjnings skull. Vi ser med oro på Tyskland, som trots enorma och kostsamma satsningar på förnybar energi är allt för beroende av kol.

Sverige är med vår tunga basindustri beroende av en stabil elproduktion årets alla dagar även kalla vinterdagar. Kärnkraften är central för svensk elförsörjning och står för runt 35–40 procent av den totala elproduktionen. Inom ett antal år kommer dock runt 30 procent av den svenska kärnkraftskapaciteten att försvinna. Dessvärre kommer vårt, och våra grannars, beroende av fossil energi öka då vi får mer instabil och väderberoende elproduktion och mindre stabil kärnkraft.

Det är positivt att effektskatten successivt ska avskaffas, vilket Liberalerna drivit. Vi ser dock med oro på att stora subventioner läggs på ny elproduktion. Subventionerna är dyra, snedvrider konkurrensen och slår mot vattenkraftens och kärnkraftens lönsamhet. Vi efterlyser en konsekvensanalys av vad stängningar av reaktorer betyder för leveranssäkerheten, ökad energiimport liksom klimatet.

Forskning och utveckling av klimatsmarta kraftslag välkomnas. Vi vill främja utvecklingen av förnybar kärnkraft även kallad fjärde generationens kärnkraft med blykylda reaktorer som kan återanvända avfallet från dagens reaktorer. Energieffektiviteten kan öka och slutavfallets lagringstid kan kortas betydligt. Volymen av avfall som ska slutlagras blir också en bråkdel av dagens befintliga högaktiva kärnbränsleavfall. Det medför minskade kostnader för både samhället och miljön. Blykylda reaktorer kan byggas både i små och stora enheter. Det innebär att de kan förse alla typer av samhällen med hållbar elproduktion, även mer otillgängliga delar av världen som saknar befintliga stamnät eller där tillgången på annan förnybar energi saknas.

## ENERGIEFFEKTIVISERING

Energieffektivisering bör vara en självklarhet för både privatpersoner och företag liksom det offentliga om inte annat av ekonomiska skäl. Det finns dock anledning att öka incitamenten att öka energieffektiviseringen inom kommersiella lokaler genom en progressiv energiskatt.

Vi anser dock inte att Sverige med en mycket hög andel fossilfri energi, med en växande befolkning och ett stort behov av nya bostäder ska införa ett tak på energianvändningen. Vi välkomnar istället ett allt mer elintensivt samhälle. Elektrifieringen av transportsektorn kräver mer utsläppsfri el. Ökad elanvändning inom industrin kan innebära minskade utsläpp. Här spelar våra klimatsmarta energislag, vattenkraft, kärnkraft och förnybar el, en avgörande roll. Därför vill vi fokusera på en stabil utsläppsfri elproduktion istället för att sätta upp tak och begränsningar för hur mycket energi som får användas.

## FORSKNING OCH UTVECKLING

Liberalerna vill främja forskning och utveckling på energiområdet. Till exempel leder en ökad andel förnybar energi till ökat behovet av lagring och flexibilitet i energisystemet. Det behövs satsningar på forskning och innovation kring energilagring och batterier.

Fjärde generationens kärnkraftsreaktorer har potential att sänka utsläppen av koldioxid samtidigt som avfallet kan bearbetas och användas som bränsle. För klimatets skull bör förslaget från våra ledande tekniska universitet att bygga en svensk forskningsreaktor genomföras.

Sveriges välfärd och tillväxt är beroende av en konkurrenskraftig industri samtidigt står delar av industrin för en stor del av våra koldioxidutsläpp och alla insatser för att minska utsläppen är viktiga. Energimyndigheten genomför för närvarande en intressant studie om olika aspekter och förutsättningar för att på sikt kunna tillverka järn från järnmalm i Sverige utan utsläpp av koldioxid till atmosfären vilket bland annat kräver tillgång till mycket el. Liberalerna anser att denna typ av forskning och projekt på olika sätt bör främjas.

## KLIMATSMART OCH STABILT ENERGISYSTEM LIBERALA FÖRSLAG

13. Tack vare vattenkraften, kärnkraften och förnybar el har Sverige en effektiv elproduktion med små utsläpp av växthusgaser. Detta klimatsmarta och stabila energisystem ska värnas och utvecklas.
14. Väl fungerande el- och energimarknader driver på teknisk utveckling och kostnadseffektiva lösningar, inte stöd och subventioner. All form av fossilfri elproduktion välkomnas men utbyggnaden ska drivas på av marknaden och byggas när den behövs och där den behövs. En mer likvärdig energibeskattnings ska gälla för alla koldioxidfria kraftslag.
15. Förearen ska betala och handel med utsläppsrätter är ett viktigt styrmedel. Sverige måste aktivt driva på för att effektivisera och förbättra systemet med utsläppsrätter på EU-nivå.
16. Konsumentens ställning på elmarknaden och konsumentens möjlighet att reagera på elpriset måste stärkas.
17. Export av fossilfri el till våra EU-grannar kan bidra till klimatomställning och ökad energisäkerhet. Utbyggnad av elproduktion och överföringskapacitet måste gå hand i hand.
18. Reglerna för småskalig elproduktion t.ex. installationen av solpaneler bör förenklas. Solpaneler på privata villatak ska i princip kunna sättas upp utan bygglov. Ett särskilt solROT-avdrag införs samtidigt som nuvarande investeringsstöd avskaffas.
19. Allt fler fastighetsägare, inklusive offentliga verksamheter, väljer småskalig elproduktion i form av solpaneler på tak. Energiskatten ska i dessa fall beräknas utifrån anläggning och inte utifrån juridisk person förutsatt att elen som produceras också konsumeras på samma punkt.
20. Energiåtervinning av avfall är en viktig energikälla men har ibland ett stort fossilt innehåll. Avfallets värde måste tas till vara genom ökad återanvändning. Fler kommuner bör återvinna till exempel matavfall. Även värmeåtervinning måste främjas.
21. Biogas framställs i många kommunala reningsverk, inom jordbruket och i andra rötningsanläggningar. Små biogasanläggningar utan koppling till gasnätet kan på ett positivt sätt bidra till värme- och elproduktion.
22. Vattenkraften ska utvecklas genom effektiviseringar men inte genom ökad exploatering. De fyra nationalälvarna ska fredas från utbyggnad, liksom övriga i lag skyddade vattendrag samt bäckar, åar och andra mindre vattendrag.
23. Vattenkraftverken ska leva upp till dagens miljöregler. Åtgärder för att miljöanpassa vattenkraften bör ske långsiktigt och insatser bör prioriteras där störst potential finns för att med relativt begränsade åtgärder uppnå stor miljönytta. Målet är att all vattenverksamhet har tillstånd enligt Miljöbalken men storskalig och småskalig vattenkraft kan inte prövas efter samma mall. Förslaget om att vattenkraftsbolagen ska bygga upp en fond för miljöanpassning av småskalig vattenkraft bör prövas.
24. Kärnkraften behövs för klimatets skull och för att minska världens utsläpp vilket också lyfts av FN:s klimatpanel. En konsekvensanalys av vad stängningar av reaktorer betyder för leveranssäkerheten, ökad energiimport liksom klimatet behövs.
25. Forskning och utveckling på energiområdet ska främjas. Satsningar på forskning och innovation kring energilagring och batterier behövs. Utvecklingen av förnybar kärnkraft (fjärde generationens kärnkraft), ska främjas. Processindustrin står för en stor del av våra koldioxidutsläpp och alla insatser, inklusive forskning och utveckling, för att minska utsläppen är viktiga.

# Cirkulär ekonomi

Många människor vill kunna minska och påverka sin egen klimatpåverkan. Det är en del av en livsstil att vara miljö- och klimatmedveten. Det handlar om att välja mat som både är hälsosam och har mindre klimatpåverkan. Man sopsorterar och istället för slit och släng handlar det om att laga, sälja eller skänka bort. Många väljer aktivt att åka mindre bil eller väljer klimatsmarta alternativ. Vi välkomnar denna positiva utveckling och vill att det ska löna sig att vara miljövän i förhållande till att vara miljöbov. Det måste helt enkelt vara lätt att göra rätt och det ska samtidigt synas i plånboken.

## CIRKULÄR EKONOMI

Slöseriet med jordens resurser är stort och vi måste tillsammans minska misshushållningen kraftigt. Trots att många prioriterar hållbarhet framför pris bygger fortfarande vår konsumtion till stor del på slit och släng och det är onekligen problematiskt med tillverkare som medvetet designar för en kort livslängd av produkter för att kunna sälja mer. Här finns en inneboende problematik eftersom den som äger varan har svårt att påverka varans konstruktion och hållbarhet. Det finns dock en positiv utveckling där konsumenten i allt högre utsträckning nyttjar varan genom en hyrtjänst eller abonnemang istället för att köpa varan. Incitamenten ökar då hos producenten att ta fram mer hållbara produkter med längre livslängd.

Cirkulär ekonomi handlar om att minska slöseriet med jordens resurser genom hållbar konsumtion och smarta affärslösningar. Konsumenter sam använder produkter i allt högre uträkning. I större tätorter kan allt fler vara medlemmar i bilpooler istället för att äga en bil som ändå står parkerad den största delen av tiden. Istället för att köpa en motorsåg kan man hyra en såg de fåtal gånger man behöver en såg. För företagen handlar det om att ställa om från att sälja så många produkter som möjligt till att erbjuda produkter med lång livslängd och som är uppgraderingsbara.

Digitalisering och delningsekonomin banar väg för dessa nya konsumtionsmönster. Marknadsekonomi och tillväxt driver på utvecklingen. Det är viktigt att denna utveckling främjas inte hindras. Det handlar om nya affärsmodeller samt ekonomiska styrmedel som guidar rätt, att gå från köp av varor till tjänster och att produkter blir till plattformar som successivt kan underhållas och uppgraderas istället för att kasseras. Lagstiftningen måste utvecklas på området.

För att stimulera framväxten av tjänstesektorn i förhållande till materiell konsumtion finns anledning att titta närmare på förändrade skattesatser när det gäller köp av tjänst eller köp av en vara för privat bruk. Vi är medvetna om att det handlar om stora förändringar av ett skattesystem men vill ändå lyfta tanken om en ny syn på konsumtion utan att lägga förbud eller hämma tillväxten.

## STÄRK KONSUMENTENS MAKT OCH MÖJLIGHETER TILL AKTIVA VAL

Vi vill förenkla för människor att ta ansvar utan att detaljstyra deras vardagsliv. Konsumenten ska kunna göra aktiva och informerade val, genom exempelvis olika former av märkning av varor. Marknadsdriven märkning och certifiering av varor är därför positivt. Det finns ett behov av en utvecklad märkning avseende olika varors klimatavtryck. Klimatsmarta alternativ ska premieras i förhållande till de alternativ som är sämre för klimatet och därför fortsätter vi utveckla vår gröna skatteväxling vilket innebär att varor och tjänster som har hög miljöbelastning bli dyrare samtidigt som skatten sänks på jobb.

Istället för att sälja varor handlar allt fler affärsmodeller om att sälja via abonnemang eller uthyrning. För att främja utvecklingen av mer hållbara produkter och stärka konsumentmakten bör en förstärkt reklamationsrätt utredas närmare.

Olika material har olika miljö- och klimatpåverkan både utifrån hur de produceras och hur de påverkar miljö och klimat. Vi utvecklar vår gröna skatteväxling och ser att en kemikalieskatt har en viktig roll för att styra bort från användandet av farliga kemikalier i olika produkter. Ett ämne som påverkar ekosystemen på ett mycket negativt sätt är fossilt framställt plast. Plast har dessvärre en väsentligt lägre återvinningsgrad än t.ex. glas, metall och papper. Här måste högre krav ställas på producentledet. Vi vill också pröva en skatt på ny fossil plast för att styra mot ökad återvinning och förnyelsebara råvaror. Vanliga plastpåsar av fossilt material bör fasas ut.

## **MER ATT VINNA PÅ ATT ÅTERVINNA**

Utnyttjandet av nya naturresurser måste minska och återanvändningen av material öka. För att minska användandet av naturresurser krävs en kombination av minskad onödig materiell konsumtion och förlängd livslängd på alla produkter. Det är högt prioriterat att fokusera på ekonomiska incitament i form av grön skatteväxling för att kunna göra denna helt nödvändiga omställning.

Återvinningen av material och avfall måste ständigt förbättras. Producenter ska ha ett stort ansvar för att produkter enkelt kan återanvändas eller att de ingående materialen kan återvinnas. Material måste separeras i olika fraktioner för att kunna återvinnas i nya produkter. I bilindustrin finns det exempelvis redan långtgående krav på att alla fordon ska kunna återvinnas i mycket hög utsträckning genom att materialen tas till vara. Produktens design spelar en viktig roll för att underlätta att produkten återanvänds eller återvinns. Livslängd och hållbarhet är centralt. Gamla prylar får nytt liv och nya ägare vilket gynnas av en ökad delningsekonomi och second hand.

Energiåtervinning av avfall är en viktig energikälla i många fjärrvärmenät men innehållet i soporna är ibland till stor del fossil plast. Målet bör vara att fjärrvärmen inte ska baseras på fossila källor med undantag från spillvärme från vissa kemiska processer.

Återanvändningen av textilier måste öka och möjligheten för konsumenten att lämna textilier till återvinning förbättras. Vidare behövs mer forskning kring hur fibrer från utslitna textilier ska kunna återanvändas i större omfattning.

Gröna startjobb, eller inträdesjobb, kan fylla en viktig funktion inom återvinningssektorn. Det är jobb som många gånger kräver manuellt arbete och som syftar till att förbättra miljön genom till exempel insamling av fraktioner, reparationer, avfallshantering liksom skötsel och städning av naturområden.



## CIRKULÄR EKONOMI LIBERALA FÖRSLAG

26. Digitalisering och delningsekonomin banar väg för nya klimatsmarta konsumtionsmönster. Lagstiftningen måste utvecklas på området för att främja utvecklingen.
27. Drivkrafterna hos företagen måste öka för att utveckla produkter med lång livslängd. Frågan om förstärkt reklamationsrätt bör utredas närmare.
28. Konsumenten ska kunna göra aktiva och informerade val och märkningen av varor och tjänster bör förbättras.
29. Genom grön skatteväxling kan varor och tjänster som har hög miljöbelastning bli dyrare i förhållande till klimat- och miljösmarta alternativ samtidigt som skatten på jobb sänks.
30. Återvinningsgraden av plast måste öka och högre krav ställas på producentledet. En skatt på ny fossil plast för att styra mot ökad återvinning och förnyelsebara råvaror bör prövas. Vanliga plastpåsar av fossilt material bör fasas ut.
31. En kemikalieskatt har en viktig roll för att styra bort från användandet av farliga kemikalier i olika produkter.
32. Utnyttjandet av nya naturresurser måste minska och återanvändningen av material öka. Återvinningen av material och avfall måste ständigt förbättras. Producenter ska ha ett stort ansvar för att produkter enkelt kan återanvändas eller att de ingående materialerna kan återvinnas.
33. Energiåtervinning av avfall är en viktig energikälla men fjärrvärmens ska inte baseras på fossila källor. Avfallens värde måste tas till vara genom ökad återanvändning.
34. Återanvändningen av textilier måste öka och möjligheten för konsumenten att lämna textilier till återvinning förbättras. Forskning om hur textilier ska kunna återanvändas i större omfattning behövs.
35. Gröna startjobb, eller inträdesjobb, kan fylla en viktig funktion inom återvinningssektorn där det finns behov av jobb som många gånger kräver manuellt arbete och som samtidigt syftar till förbättrad miljö.

# Renässans för naturvården!

## BIOLOGISK MÅNGFALD

Allt fler arter hotas av utrotning och hotade växter och djur ska skyddas genom stark lagstiftning, information och biotopskydd. Vi vill främja Artdatabankens viktiga arbete som även måste involvera allmänheten. För att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i form av olika naturtyper och arter behövs ökade restaureringsinsatser.

Den mest värdefulla naturen måste skyddas och här spelar naturreservat och nationalparker en viktig roll. Allemansrätten ska värnas för olika typer av friluftsliv och en viktig grund för naturturism. Fjäll-, skogs- och kustområden samt sjöar och vattendrag med höga naturvärden ska ha ett starkt skydd.

Vi vill reformera strandskyddet för att möjliggöra fler strandnära bostäder i områden där inte exploateringsstrycket är särskilt hårt. Liberalerna är samtidigt en tydlig garant för ett starkt generellt strandskydd som gagnat Sverige väl, både för allmän tillgänglighet längs våra stränder och skydd av biologisk mångfald. Liberalerna vill dock ytterligare utveckla anpassningen utifrån lokala förutsättningar, så att utrymmet för strandnära byggande tillåts variera utifrån till exempel exploateringsstrycket.

Sverige ska ha livskraftiga stammar av alla de fem stora rovdjuren: björn, järv, lo, varg och kungsörn. Den regionaliserade rovdjursförvaltningen ska fortsätta och dialog med lokalbefolkningen i berörda områden är en viktig del.

## SKOGEN

Skogen spelar en viktig roll för svensk ekonomi men är också avgörande för den biologiska mångfalden. Skogen rymmer tiotusentals arter av djur och växter. Mer än hälften av de utrotningshotade arterna är knutna till skogen, vilket gör skogen central i arbetet för att hejda förlusten av biologisk mångfald och säkra de för människan livsviktiga ekosystemen.

Skogen är också central för att rena luften som vi andas och upprätthålla balansen i atmosfären och på så sätt motverka klimatförändringar.

Den svenska skogspolitiken vilar på två jämställda mål, produktionsmålet och miljömålet. Både staten och skogsnäringsen har ett långtgående ansvar att skydda skogens ekosystemtjänster, bevara den biologiska mångfalden och slå vakt om naturvård och miljöhänsyn. Det behövs mer forskning kring frågor om alternativa bruknings- och avverkningsmetoder.

De kvarvarande naturskogarna, eller gammelskogarna måste skyddas. Idag är cirka fem procent av den produktiva skogsmarken i landet skyddad. Därutöver tillkommer ungefär fem procent frivilligt skyddad areal. Denna areal måste öka. Vi är positiva till att statligt ägd skog använts som inbyte för privatägd skyddsvärd skog.

## HAV OCH VATTEN

Miljösituationen i våra hav och vattendrag är kritisk på grund av utsläpp, övergödning och exploatering. Havet är en stor resurs som måste nyttjas långsiktigt hållbart genom en ansvarsfull förvaltning. Havet kan då bli en betydande förnybar resurs som skapar tillväxt och jobb. Många näringar,

som sjöfart, fiske, turism och energiutvinning, gör anspråk på havet. Det är avgörande att hänsyn tas till havet och dess ekosystem, de värdefullaste delarna skyddas som marina reservat och att olika intressen noggrant vägs mot varandra.

Dricksvattenförsörjningen måste säkras och fler yt- och grundvattentäkter ges skydd. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska ha ett ansvar att bistå kommuner vid torka. Vi anser att miljöövervakningen av våra hav och vattendrag är en central del av miljöarbetet.

Nedskräpningen av våra hav är ett av vår tids största miljöproblem. Haven håller på att förvandlas till stora soptippar. Det marina skräpet är skadligt på olika sätt. Fiskeredskap och fartyg skadas men framförallt vållar skräpet stor skada på fåglar, fiskar och däggdjur. Plast bryts ned till mikroplast som tar sig in i näringskedjan vilket är skadligt för människor, djur och natur. Liberalerna vill att den svenska havskusten återkommande städas från skräp såsom plast, vilket bör leda till renare stränder men också gröna enkla jobb.

Användningen av handelsgödsel måste minska då det bidrar till övergödning av våra vatten. Även förekomsten av kadmium i handelsgödsel är ett oroande miljöproblem. Vi vill därför införa en ny läckageskatt för jordbruket.

## **MILJÖFÖRORENINGAR, KEMIKALIER OCH AVFALL**

Miljöföroreningar i marker är en miljörisk och som dessutom förhindrar en effektiv markanvändning. Förorenade områden måste saneras och återställas i allt högre utsträckning, framförallt områden som kan användas till bostadsbyggande samt områden som är särskilt angelägna från risksynpunkt.

Ett Sverige fritt från gifter är centralt när det gäller miljö- och klimatpolitiken. Det krävs en effektiv lagstiftning, ekonomiska styrmedel och förbättrad marknadstillsyn. Kemikalielagstiftningen ska utgå från försiktighetsprincipen. Den europeiska kemikalielagstiftningen behöver skärpas, och särskild hänsyn tas till barn och ungas känslighet. Vi är positiva till införandet av en kemikalieskatt. Farliga kemikalier i konsumentprodukter, till exempel leksaker och kläder, ska bort från marknaden. Det behövs ett långsiktigt arbete för att öka marknadstillsynen när det gäller giftiga konsumentprodukter med särskilt fokus på produkter riktade mot barn.

Avfallens miljöpåverkan ska minskas genom fungerande återanvändning och återbruk. Avfallspolitiken måste förebygga och förhindra att tungmetaller, läkemedelsrester och andra farliga ämnen sprids i naturen. Det måste vara lätt att göra rätt även när det kommer till återvinning och återbruk. Gröna startjobb kan fylla en viktig funktion inom återvinningssektorn. Mer återvinns samtidigt som jobb skapas.

## RENÄSSANS FÖR NATURVÅRDEN! LIBERALA FÖRSLAG

36. Hotade växter och djur ska skyddas genom stark lagstiftning, information och biotopskydd. Artdatabankens viktiga arbete som även måste involvera allmänheten ska främjas. Ökade restaureringsinsatser behövs för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden.
37. Den mest värdefulla naturen måste skyddas genom naturreservat och nationalparker. Allemansrätten ska värnas för olika typer av friluftsliv och en viktig grund för naturturism. Fjäll-, skogs- och kustområden samt sjöar och vattendrag med höga naturvärden ska ha ett starkt skydd.
38. Liberalerna är en tydlig garant för ett starkt generellt strandskydd samtidigt som flexibiliteten utvecklas för att möjliggöra fler strandnära bostäder i områden där inte exploateringsstrycket är särskilt hårt.
39. Sverige ska ha livskraftiga stammar av alla de fem stora rovdjuren: björn, järv, lo, varg och kungsörn. Den regionaliserade rovdjursförvaltningen ska fortsätta och dialog med lokalbefolkningen i berörda områden är en viktig del.
40. Skogen är viktig för svensk ekonomi men är också avgörande för den biologiska mångfalden, för att rena luften och motverka klimatförändringar. Både staten och skogsnäringen har ett långtgående ansvar att skydda skogens ekosystemtjänster. Mer forskning kring frågor om alternativa bruknings- och avverkningsmetoder behövs. De kvarvarande naturskogarna måste skyddas. Statligt ägd skog bör kunna användas som inbyte för privatägd skyddsvärd skog.
41. Insatser krävs för att minska utsläpp och miljöpåverkan i våra hav och vattendrag. Dricksvattenförsörjningen måste säkras och fler yt- och grundvattentäkter ges skydd. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska ha ett ansvar att bistå kommuner vid torka.
42. Miljöövervakningen av våra hav och vattendrag är en central del av miljöarbetet.
43. Nedskräpningen av våra hav är ett av vår tids största miljöproblem. Plast bryts ned till mikroplast som tar sig in i näringskedjan vilket är skadligt för människor, djur och natur. Den svenska havskusten ska återkommande städas från skräp. Förutom renare stränder innebär det också gröna enkla jobb.
44. Användningen av handelsgödsel bidrar till övergödning av våra vatten. Även förekomsten av kadmium i handelsgödsel är ett oroande miljöproblem. En ny läckageskatt för jordbruket införs för att minska övergödningen.
45. Förorenade områden måste saneras och återställas i allt högre utsträckning, framförallt områden som kan användas till bostadsbyggande samt områden som är särskilt angelägna från risksynpunkt.
46. Ett Sverige fritt från gifter är centralt. En effektiv lagstiftning, ekonomiska styrmedel och förbättrad marknadstillsyn behövs. Den europeiska kemikalielagstiftningen behöver skärpas. Kemikalieskatt bidrar till att få bort farliga kemikalier. Marknadstillsynen av giftiga konsumentprodukter behöver förbättras.
47. Avfallens miljöpåverkan ska minskas genom fungerande återanvändning och återbruk. Tungmetaller, läkemedelsrester och andra farliga ämnen ska förhindras att spridas i naturen. Gröna startjobb kan fylla en viktig funktion inom återvinningssektorn.

# Bra mat – för både människa och miljö

Jordbruket står för cirka 13 procent av Sveriges totala växthusgasutsläpp. Det är positivt att fler människor väljer mat som både är mer hälsosam och har mindre klimatpåverkan. Många kan även tänka sig att betala mer för sådan mat. Konsumenten ska kunna göra aktiva och informerade val. Det finns en efterfrågan på märkning som visar olika livsmedels klimatavtryck, vilket kan inkludera hur varan producerats, energiåtgång, samt transportpåverkan. Vi ser gärna att klimatomärkningen av olika livsmedel utvecklas.

## JORDBRUKETS MILJÖPÅVERKAN

Ett hållbart jord- och skogsbruk är en del av lösningen på dagens miljöutmaningar. Det behövs ett tydligare fokus på hållbart brukande, landskapsvård, miljöskydd och bevarad biologisk mångfald. Redan med nuvarande teknik skulle jord- och skogsbruket kunna vara självförsörjande på hållbar energi. Avkastningen kan öka på ett miljövänligt sätt genom att anpassa växtsorter, brukningsmetoder och näringsämnen efter lokala förhållanden. Utifrån ett klimatperspektiv kan bioteknik (GMO) spela en avgörande roll, om den används på rätt sätt, för att få fram bättre skördar och näringsinnehåll.

Livsmedelsproduktionen, oavsett om den är konventionell eller ekologisk, ska styras av konsumenternas efterfrågan inte av stöd, subventioner eller snedvridande regler.

Svenskt jordbruks utsläpp kommer till stor del från metan från idisslande djur, användningen av fossila bränslen och indirekt från tillverkningen av mineralgödsel och foder. Jord- och skogsbruket ska i likhet med andra sektorer bära sina egna miljö- och klimatkostnader men ska också ersättas för kollektiva nyttigheter som naturvård och bevarande av den biologiska mångfalden.

Ett kretslopp där näringen går från jord till bord och sedan tillbaka till jorden är avgörande för en hållbar livsmedelsförsörjning. Höga miljö- och djurkrav är ett viktigt signum för svensk livsmedelsproduktion. Svensk mat är klimatsmart och produceras med god djuromsorg och miljöhänsyn och detta är en konkurrensfördel som måste värnas. För att begränsa risken för antibiotikaresistens måste arbetet med att minska jordbrukets användning av antibiotika intensifieras, särskilt på EU-nivån.

Metan, som bildas genom idisslande djurs matsmältningsprocess, ökar den globala uppvärmningen. Ett sätt att minska metangasutsläppen är att omvandla metangas från bland annat gödsel till el och värme. Metangasreducering leder därmed till minskade utsläpp av växthusgaser samtidigt som vi får el och värme. Vi ser gärna olika insatser för metangasreducering.

Många av de miljöproblem som jordbruksproduktionen leder till, som övergödning och minskad biologisk mångfald, beror på tillförseln av näringsämnen via gödslingen. Även förekomsten av kadmium i handelsgödsel är ett oroande miljöproblem. För att effektivisera och minska användningen av sådan gödsel vill vi att en läckageskatt införs.

I enlighet med klimatavtalet från Paris måste subventioner till fossila bränslen bort. Det innebär att dagens skattereduktioner när det gäller användningen av fossilt bränsle inom jord- och skogsbruket också måste avskaffas.

## **KÖTTPRODUKTIONENS KLIMATPÅVERKAN MÅSTE MINSKA**

Köttproduktionen är förknippad med stor klimatpåverkan och står för cirka 15 procent av världens totala utsläpp av växthusgaser. Köttets klimatpåverkan kommer från olika delar av produktionen. Det handlar om jordbrukets energianvändning, djurhållning och växtodling. Det går åt mycket mark för att producera foder till djuren. För att minska köttkonsumtionens klimatpåverkan behöver köttproduktionen bli bättre men köttkonsumtionen behöver också minska.

Det finns idag klimatcertifierad köttproduktion vilket innebär att gårdar har minskat den totala klimatpåverkan i köttproduktionen. Det kan handla om att djuren utfodras med gräs istället för soja, smarta och mer hållbara energilösningar införs och djuren betar på naturbetesmarker vilket ger biologisk mångfald och öppna landskap.

Marknadsdriven märkning och certifiering av varor är positivt. Vi ser positivt på märkning avseende klimatavtryck men är också öppna för att införa en obligatorisk klimatmärkning när det gäller vissa varor såsom visst kött. Vi ser också gärna att allt fler restauranger använder sig av klimatmärkning.

## **HÅLLBART FISKE**

Fisk är dokumenterat nyttig och bra mat. Klimatpåverkan från vildfångad fisk beror på fångstmetoderna. För odlad fisk har fångsten av foderfisken stor klimatpåverkan. Även annan miljöpåverkan som övergödning och syrefria bottnar har fått stora konsekvenser för fiskbestånd och fiske, inte minst i Östersjön. Därutöver handlar fisket självklart om att fiska på ett långsiktigt och hållbart sätt som innebär att olika fiskarter inte utrotas. Fisket måste hålla sig inom ramen för vetenskapliga bedömningar av vad bestånden tål.

Vi vill pröva en modell där miljövänligt fiske premieras genom högre tilldelning av fiskekvoter. Miljökraven som bör ställas bör till exempel omfatta vilken typ av bränsle och redskap som används vid fisket. Vidare behövs mer forskning och utveckling av selektiva och mer miljövänliga fiskeredskap.

Incitamenten för fisket att minska användningen av fossilt bränsle måste öka. Skatteundantagen på fossila bränslen inom fisket ska därför tas bort. Andelen biobränslen bör istället öka och det bör främjas genom en form av reduktionsplikt för bränsleleverantörerna.

Det är viktigt att konsumenten kan bidra till ett mer hållbart fiske och vattenbruk genom att göra medvetna val vid köp av fisk och skaldjur. Vi välkomnar tydlig och enkel märkning, som visar att fisket sker på ett hållbart sätt vad gäller fiskebestånd och klimatpåverkan.

## **MINSKA MATAVFALLET**

All mat som slängs i Sverige motsvarar utsläpp på omkring 2 miljoner ton koldioxid. Det motsvarar cirka 3 procent av de totala utsläppen av växthusgaser i Sverige. Matavfall uppkommer i flera olika led i livsmedelskedjan; vid tillverkning, hos grossister, leverantörer, butiker, restauranger och storkök samt hos hushållen. Hushållen svarar för den absolut största delen.

Vi måste slänga mindre mat och det avfall som trots allt blir måste tas tillvara på bästa sätt. Ur ett klimatperspektiv är det dock betydligt mer effektivt att förebygga matavfall än att använda det för till exempel biogasproduktion.

Hushållen måste uppmärksammas på vikten av minskade matavfall. Inom restauranger och storkök kan ”nudging” med fördel prövas. Matavfallet minskade med nästan 20 procent när ett antal norska hotellrestauranger minskade tallrikens storlek.

Allt fler kommuner agerar aktivt för att återvinna matavfall, inom hushållen och inom kommunens olika storkök och detta bör öka. Avfallet kan sedan användas för framställning av biogas som kan användas till produktion av el och värme.

## **BRA MAT – FÖR BÅDE MÄNNISKA OCH MILJÖ LIBERALA FÖRSLAG**

48. Ett hållbart jord- och skogsbruk är en del av lösningen på dagens miljöutmaningar. Ett tydligt fokus på hållbart brukande, landskapsvård, miljöskydd och bevarad biologisk mångfald behövs. Jord- och skogsbruket ska i likhet med andra sektorer bära sina egna miljö- och klimatkostnader men ska också ersättas för kollektiva nyttigheter som naturvård och bevarande av den biologiska mångfalden.
49. Livsmedelsproduktionen, konventionell eller ekologisk, ska styras av konsumenternas efterfrågan inte av stöd, subventioner eller snedvridande regler. Bioteknik (GMO) spelar en avgörande roll, om den används på rätt sätt, för att få fram bättre skördar och näringsinnehåll.
50. Höga miljö- och djurkrav är ett viktigt signum för svensk livsmedelsproduktion vilket är en konkurrensfördel som måste värnas.
51. Metangas ökar den globala uppvärmningen vilket kräver insatser för metangasreduktion. Genom att utvinna metangas från bland annat gödsel minskas utsläppen samtidigt som el och värme produceras.
52. För att begränsa risken för antibiotikaresistens måste arbetet med att minska jordbrukets användning av antibiotika intensifieras, särskilt på EU-nivån.
53. Tillförseln av näringsämnen via gödsel leder till övergödning och minskad biologisk mångfald. För att effektivisera och minska användningen av sådan gödsel införs en läckageskatt.
54. I enlighet med klimatavtalet från Paris måste subventioner till fossila bränslen bort. Dagens skattereduktioner när det gäller användningen av fossilt bränsle inom jord- och skogsbruket ska successivt avskaffas.
55. Köttproduktion har stor klimatpåverkan men är även viktig för hävden av artrika betesmarker. Köttproduktionen måste från klimatsynpunkt bli bättre, till exempel genom mer klimatcertifierad köttproduktion, men köttkonsumtionen behöver också minska. Marknadsdriven märkning och certifiering av varor är positivt men märkning avseende varors klimatavtryck behöver utvecklas. Obligatorisk klimatmärkning när det gäller vissa varor såsom visst kött bör prövas. Även klimatmärkning på restauranger bör uppmuntras.
56. Fisket påverkar miljö och klimat genom fångstmetoder och användningen av fossila bränslen. Fisket måste bedrivas på ett långsiktigt och hållbart sätt. En modell där miljövänligt fiske premieras genom högre tilldelning av fiskekvoter införs. Mer forskning och utveckling av selektiva och mer miljövänliga fiskeredskap behövs.
57. Skatteundantagen på användningen av fossila bränslen inom fisket ska successivt tas bort. Bränslen som används i fiskerinäringen ska omfattas av ett reduktionspliktsystem med krav på drivmedelsleverantörer att leverera en viss andel biodrivmedel och viss klimatprestanda per år.



58. Konsumenten kan bidra till ett mer hållbart fiske och vattenbruk genom att göra medvetna val. En tydlig och enkel märkning, som visar att fisket sker på ett hållbart sätt vad gäller fiskebestånd och klimatpåverkan, välkomnas.
59. Matavfall bidrar till utsläppen. Ur ett klimatperspektiv är det centralt att minska matavfallet men det avfall som trots allt blir ska användas klimatsmart. Kommuner bör öka återvinningen av matavfall för att använda vid framställning av biogas som kan användas till produktion av el och värme.

# Hållbara städer

Urbaniseringen i Sverige och världen är stor. FN beräknar att majoriteten av världens befolkning i dag bor i städer och 2050 kommer det öka till 70 procent. I Sverige bor redan 85 procent av svenskarna i tätorter. Det finns stora utmaningarna men samtidigt stora möjligheter till en klimatpositiv utveckling.

För att skapa hållbara städer måste fokus ligga på transporter, stadsplanering, bostäder och grönområden. För att minska miljöstörningar och negativ klimatpåverkan behövs långsiktigt hållbar samhällsplanering samt relevanta och effektiva ekonomiska styrmedel. FN:s boende och bosättningsorgan UN Habitat har antagit hösten 2016 New Urban Agenda som ska vara vägledande i arbetet för en hållbar stadsutveckling. UN Habitat har också tagit fram principer för hållbara städer som handlar om infrastrukturens utformning, planering för service, täthet och vikten av blandade boendeformer och arbetsplatser. Kommunerna har ett stort ansvar för stadsutvecklingen eftersom städerna har planmonopol och ofta äger mycket mark. Kommunerna behöver också stöd i form av en lagstiftning som möjliggör hållbar utveckling.

## STADENS TRANSPORTER

Städernas och tätorternas transportsystem och struktur har under lång tid byggts med bilen som grund, vilket gör att många fortfarande måste ta bilen vare sig man vill eller inte. Denna norm har också lett till en utglesning, istället för förtätning, av städerna. Det finns stor potential att planera för miljövänliga och tillgängliga transportlösningar som underlättar för människor att välja bort egen bil till förmån för att gå, cykla, åka kollektivt. Det är också positivt att fler avstår från att äga egen bil för att istället till exempel nyttja bilpooler. Bilpooler och smart korttidshyra av miljöbilar bör främjas på kommunal nivå genom förbättrade och förenklade regler, till exempel genom attraktiv parkering även på gatumark. Om fler aktivt väljer att inte äga eller köra bil kan ytor som idag används för parkering användas på ett betydligt smartare sätt. För att underlätta pendling måste antalet pendelparkeringar öka.

Miljözoner bör införas i fler städer där endast miljöbilar får köra. Inom vissa områden ska endast fossilfria fordon tillåtas. Med en omfattande elektrifiering av kollektivtrafiken, personbilar och andra lätta fordon minskar också buller och luftföroreningar i många av våra städer. Elbussar bör ges samma villkor som spårvagnar vad gäller beskattning av el. Det bör också övervägas om krav ska ställas på huvudmännen för kollektivtrafik på elektrifiering av kollektivtrafiken till 2030 i större tätorter. Ansvarsfördelning i kommunerna och regelverk behöver förtydligas för att påskynda utbyggnaden av infrastruktur till exempel för el-drivna stadsbussar.

För att skapa rätt förutsättningar för framtidens infrastruktur behövs en översyn av befintliga regelverk. Gång-, cykel- och kollektivtrafik bör göras till norm i planeringen av större tätorter för att främja ett effektivare transportsystem. Detta kan kräva förändringar i Plan- och bygglagen. I dag saknas till exempelvis utformning av regelverk som beaktar cykeln som ett eget transportmedel.

Cykling är ett klimatsmart transportmedel som dessutom minskar buller och bidrar till folkhälsa och att fler väljer detta transportmedel är positivt. Vi vill att åtgärder för utveckling av cykelinfrastruktur i ökad utsträckning prioriteras i den nationella transportplanen. I dag drabbas trafikantgruppen cyklister mest av olyckor vilket inte är acceptabelt. En nollvision för cykelolyckor behövs.

Luftkvalitet, underhållet av vägbanor och buller påverkas även av vilka däck som används på olika fordon. Möjligheten att välja dubbdäck, när vägförhållandena så kräver, är viktig. Delar av Sverige har vägförhållanden som är besvärliga vilket gör att bilisten bör kunna göra det val man anser nödvändigt av trafiksäkerhetsskäl. Därför är förbud inte en optimal lösning. Ett alternativ till att minska dubbdäcksanvändning i regioner som har förutsättningar för detta är en avgift. Vi vill därför göra det möjligt att införa en dubbdäcksavgift för att minska vägslitage och halten av partiklar vid dubbdäcksanvändning. Systemet ska vara differentierat och avgifter ska kunna tas ut för olika tidsperioder.

## SMARTARE BOSTÄDER

När städerna växer måste vi planera bättre i form av tätare städer med grönytor. Genom mindre trafik framförallt av fordon som drivs av fossila bränslen finns förhoppningar om renare luft och lägre bullernivåer vilket förbättrar situationen avsevärt för livsmiljön.

Det ska vara enkelt att välja miljö- och klimatomfattigt smarta lösningar för sin bostad eller fastighet. Det är positivt att allt fler fastighetsägare, offentliga som privata, väljer småskalig elproduktion som solpaneler på tak vilket vi vill underlätta bland annat genom förenklade bygglovsregler.

Genom nya mobilitetslösningar kan kraven på parkeringsplatser vid bostadsbyggande minskas avsevärt, vilket möjliggör lägre kostnader för byggande av bostäder. Det ska kunna ställas krav på laddinfrastruktur vid nybyggnation, lämpligen genom olika typer av flexibla parkeringssystem så att inte varje plats måste förses med eluttag.

I varje planprocess måste mer tyngd ges åt olika miljöaspekter och kommunerna måste få tydlig vägledning hur de tidigt i planprocessen ska kunna göra avvägningar mellan olika samhällsintressen för att minska klimatpåverkan. Det gäller exempelvis vid samordning mellan infrastruktur och bostäder. Planeringen av trafik och infrastruktur måste göras långsiktigt hållbart med klimataspekter och hållbara städer i åtanke.

Många värdefulla biotoper och högkvalitativ odlingsmark ligger ofta nära städerna. Det är ofta en anledning till städernas uppkomst. Därför är det viktigt att begränsa städernas utbredning och helst bygga på mark som redan tagits i anspråk.

## STADENS GRÖNA LUNGOR

Vi behöver grönska för att må bra och grönskan är också avgörande för den biologiska mångfalden. Djur och natur förser oss med ekosystemtjänster som livsviktigt syre, binder jord, renar vatten och bryter ned avfall. Den urbana grönskan kan bestå av parker, gröna bakgårdar och kolonitradgårdar. Men även enstaka träd, gröna tak och väggar liksom gröna refuger med gräs eller andra växter spelar en viktig roll för staden.

När städer förtätas måste vi planera för olika former av grönområden som kan bli stadens gröna lungor och en förutsättning för bevarad biologisk mångfald. Ibland behöver parker anläggas men även planteringen av enstaka träd och mindre grönområden gör stor klimatnytta. Det är viktigt att tidigt planera för grönska vid stadsutveckling, exempelvis genom planeringsinstrumentet grönytefaktor.

Det är viktigt att hänsyn tas till tätortsnära strövområden i den kommunala planeringen och områdena med mycket höga skyddsvärden ska kunna skyddas som naturreservat.

## HÅLLBARA STÄDER

### LIBERALA GRÖNA FÖRSLAG:

60. Urbaniseringen kräver en utveckling av hållbara städer. Det behövs en långsiktigt hållbar samhällsplanering samt relevanta och effektiva ekonomiska styrmedel.
61. Gång-, cykel-, och kollektivtrafik bör göras till norm i planeringen av större tätorter för att främja ett effektivare miljövänligare transportsystem.
62. Bilpooler och smart korttidshyra av miljöbilar bör främjas på kommunal nivå genom förbättrade och förenklade regler. Plats för bilpooler bör upplåtas på gatumark. Antalet pendelparkeringar måste öka. Krav ska kunna ställas på laddinfrastruktur vid nybyggnation.
63. Miljözoner bör införas i fler städer där endast miljöbilar får köra. Inom vissa områden ska endast fossilfria och tysta fordon tillåtas.
64. Krav ska ställas på huvudmännen för kollektivtrafiken om nollutsläpp till 2030. Elbussar bör ges samma skattevillkor som spårbunden trafik vad gäller beskattning av el. Ansvarsfördelning i kommunerna och regelverk behöver förtydligas för att påskynda utbyggnaden av infrastruktur till exempel för el-drivna stadsbussar.
65. Åtgärder för trafiksäkerhet och förbättrad luftkvalitet måste gå hand i hand och avgift på dubbdäck ska möjliggöras.
66. Småskalig elproduktion, som solpaneler på tak, ska underlättas genom förenklade bygglovsregler.
67. Planprocesser måste ge mer tyngd åt olika miljöaspekter och avvägningar mellan olika samhällsintressen för att minska miljöpåverkan och möjliggöra planeringen av hållbara städer. Planeringen av trafik och infrastruktur måste göras långsiktigt hållbart med klimataspekter och hållbara städer i åtanke.
68. Många värdefulla biotoper och högkvalitativ odlingsmark ligger ofta nära städerna. Produktiv jordbruksmark bör värnas och städernas utbredning bör framförallt ske på mark som redan tagits i anspråk.
69. Djur och natur bidrar till livsviktigt syre, binder jord, renar vatten och bryter ned avfall. Vid förtätning av städer måste grönområden få en självklar plats. Tätortsnära strövområden ska beaktas i den kommunala planeringen och områden med mycket höga skyddsvärden ska kunna skyddas som naturreservat.



[www.liberalerna.se](http://www.liberalerna.se)

[info@liberalerna.se](mailto:info@liberalerna.se)

[@liberalerna.se](#)

Presstjänsten: 070-854 90 20 (ej SMS)